Vol. 4, No. 1, 2017

УДК 304.4:323(477:4)

ГІМНАЗІЙНА ОСВІТА ЄВГЕНА КОНОВАЛЬЦЯ

Іван Хома
Інститут гуманітарних і соціальних наук
Національний університет “Львівська політехніка”

© *Хома І., 2017*

Розкрито гімназійну або повну середню освіту Євгена Коновальця. Тобто, що виховувало загальнолюдські цінності, вміння та навики підданих Австро-Угорської імперії, а що ще й формувало національну ідентичність.

Ключові слова: Євген Коновалець, Іван Боберський, Ілля Кокорудз, українська мова, національна ідентичність.

The article researched the complete secondary education of Yevhen Konovalets. It was explored that he raised the universal values, skills and abilities of the subjects of the Austro-Hungarian Empire, and what else formed the national identity. We received an educational portrait of E. Konovalets, which is typical for almost everyone who influenced and determined with him historical processes in the Ukrainian lands in the 1910s–1930s. Especially when it comes to the link of secondary education - the gymnasium, as well as with the Ukrainian language of instruction. After all, the opportunity to obtain high-quality secondary education in their native language in Galicia was received by the young people thanks to the hard work of the Ukrainian public-political elite in conditions of domination at all levels of the Polish political factor in the Kingdom of Galicia and Lodomeria with the Grand Duchy of Cracow of the Austro-Hungarian Empire. This well understood a significant part of Ukrainian society, and accordingly: first, it affected the increase in the number of students in the existing Ukrainian gymnasies, as well as the opening of new, mostly private ones; second, the political plane in which the Ukrainian school was located, forced to provide high quality education; thirdly, the Ukrainian school provided not only education, the content of which was the same as in the Polish, German and Jewish schools of Galicia, but thanks to a professional and nationally-educated teaching staff and national education.

The basis of national education was the fact that the Ukrainian language studied native language and culture, subjects of the mathematical and natural cycle, as well as Polish and German language, history and culture, European and world-wide. The Ukrainian language provided for the development of universal values, peculiarities and regularities of cultural-historical processes, just as it was implemented in Polish, German or in some other language. Therefore, many will continue to form opposition, a desire to defend and fight against all those who will humiliate, restrict, ban the manifestations of national life, development and self-affirmation until autonomy or independence.

Key words: Yevhen Konovalets, Ivan Bobersky, Ilya Kokoruz, Ukrainian language, national identity.

Постановка проблеми та стан її вивчення. Дослідження особистостей, які мали відношення до створення, розвитку чи загалом діяльності політичних, громадських, освітніх, культурних та інших організацій, структур або систем, що впливали на хід культурно-історичних процесів, потребує ретельно звертати увагу на різні аспекти. Зокрема і на освітній простір, де виховувались, навчались та удосконалювались. Адже розуміння місця та ролі постаті, масштабності та результату індивідуальної і колективної діяльності, суттєво залежить від умов, змісту, якості та середовища де формувались вміння, навики, цінності тощо.

У цьому контексті **поставлено за мету** розібратись з гімназійною або повною середньою освітою Євгена Коновальця. Тобто, що виховувало загальнолюдські цінності, вміння та навички підданих Австро-Угорської імперії, а що ще й формувало національну ідентичність.

Результати дослідження. У 1901 р. Євген Коновалець після завершення чотирикласної україномовної школи вправ при учительській семінарії у Львові продовжив навчання в Цісарсько-королівській академічній гімназії з українською мовою викладання.

Гімназія розміщувалась у Народному домі. У Львові Євген Коновалець жив у рідної сестри бабці Теодори Адамек (до заміжжя Скоробогата), що мешкала на вул. Степана Чарнецького, 26 (сучасна вулиця В. Винниченка) [1, с. 49, 55].

Упродовж 8 років вчився в “Б” класі.

У 1901 р. навчання в гімназії розпочав 681 учень, що було на 100 більше ніж у 1900/1901 н. р. Упродовж року кількість учнів збільшилась до 710. Завершили навчальний рік 584 учні. За національним складом всі учні, що завершили 1901/1902 н. р. були українцями, за релігійною приналежністю 581 греко-католик, решта римо-католики та православні [2; 3, с. 66, 70].

Прийом документів у перший клас гімназії здійснювався в першій половині липня, 15 липня відбувався перший вступний іспит, а 1–3 вересня другий іспит. Для вступу в гімназію слід було подати метрику, де засвідчено, що вступнику виповнилось або до кінця року виповниться 10 років, посвідчення про щеплення від віспи і свідоцтво про завершення 4-річної народної школи [4]. Вступні іспити містили: завдання з релігії, що учні засвоїли за 4 роки в початковій школі; продемонструвати читання українською мовою, вміння пояснити прочитаний текст та висловити свою думку, знання частин мови, відмінювання імен та дієслів, написання диктанту та інше; читання текстів німецькою мовою та такий ж розбір, що і українського; завдання з математики (писання чисел до мільйона), демонстрування чотирьох математичних дій, знання таблички множення та основних метричних мір. Якщо вступний іспит не складено, то учень втрачав можливість вступати в будь-яку іншу гімназію аж до наступного року.

Навчальний рік розпочався 3 вересня з богослужіння в Преображенській церкві. На початку навчання кожен учень мав заплатити 2 крони на “наукові прибори”, на початку другого семестру по 1 кроні для “приборів до забав шкільних”, що починались з травня. Навчання було платним, півроку коштувало 40 крон, якщо за перших шість тижнів оплата не було здійснена, то відраховували з гімназії. Для безкоштовного навчання учні першого класу в перший тиждень подавали заяву класному керівнику про звільнення від оплати та “свідоцтво убожества”. Через два місяці шкільна рада на підставі результатів навчання, де оцінки мали бути не нижче “добре”, цісарсько-королівська шкільна рада звільняла їх від оплати за навчання з умовою, що до кінця семестру учень буде демонструвати такі ж позитивні результати. Усі, окрім першого класу, повинні були носити шкільну форму [3, с. 77–79].

Директором гімназії був Едвард Харкевич, що викладав грецьку мову та факультатив з французької. У 5-А класі навчався двоюрідний брат Володимир Коновалець, в 5-Б Адам Коцко, в 6-Б Олександр Тисовський [5, с. 35–37, 48–50]. Однокласником Євгена був Сидір Чучман [3, с. 72], що в 1920-х роках стане одним з активних членів Української військової організації (УВО), засновників та діячів ОУН.

Треба зазначити, що затверджений навчальний план обов’язкових предметів Міністерством віросповідання та просвіти 23 лютого 1900 р. не змінювався, окрім предметів з вивчення мов, де щороку дещо оновлювався добір авторів літературних творів [6, с. 8].

У першому класі гімназисти вивчали: релігію з 2 годинним навантаженням у тиждень за підручником А. Торонського “Катехизм християнсько-католицький” для перших класів; латинську мову 8 годин у тиждень за підручником Ж. Самолевича “Граматика латинська” для першого та другого класів, у перекладі Цеглинського Р.*; українську мову 3 години в тиждень за підручником “Методична граматика руської мови” В. Коцовського та І. Огоновського**; польську мову 2 години в тиждень за підручником “Zwięzła gramatyka języka polskiego” Konarski Fr. та читанкою “Wypisy polskie” dla I kl. Próchnicki F. і Wójcik J.; німецьку мову 6 годин у тиждень за підручником Ґермана та Петелєнца “Вправи німецькі для першого класу” в перекладі колишнього професора Львівської академічної гімназії О. Калитовського, а з 1901 р. директора гімназії з українською мовою викладання в Тернополі; географію 3 години в тиждень за підручником “Короткий начерк географії для ужитку” Карла Беноні в перекладі І. Матієва; математику 3 години в тиждень за підручником “Учебник аритметики для низших кляс” частина 1 для першого та другого класів П. Огоновського*** та “Наука геометриї з погляду для низших кляс” Ф. Мочніка в перекладі О. Савицького****; природознавство (історія натуральна) 2 години в тиждень, в першому семестрі

---

*Професор гімназії та завідувач бібліотеки для бідних.

**Професор гімназії, доцент Торговельної академії у Львові.

***Професор гімназії, помічних директора.

****Професор гімназії, доктор філософії, радник імператора, завідувач кабінету фізики.

зоологію, а другому біологію за підручниками “Зоольоґія на низші кляси” І. Верхратський[*****] та “Ботанїка на низші кляси” Верхратський І., Ростафиньский Ю. [1, с. 28; 6, с. 5–6].

Це відображає високий рівень кваліфікації педагогічного персоналу, а відповідно і якість освіти. Адже значна частина навчально-методичної літератури, за якою вчились учні української гімназії у Львові з 1 до 8 класу, а також інших гімназій та середніх шкіл Королівства Галичини та Лодомерії з Великим князівством Краківським, написали або переклали викладачі гімназії. Це також суттєво впливало на виховання національної свідомості, а в подальшому і аргументоване право на український університет.

У польських гімназіях українська мова вивчалась як факультатив з навантаженням 2 години в тиждень. Станом на 1899/1900–1900/1901 н. р. два роки, станом на 1907/1908 – 1908/1909 н.р. 4 роки – в 4–7 класах [7, St. 44; 8, St. 51; 9, St. 25; 10, St. 134].

До факультативних предметів належали: гімнастика (6 років), спів (2 роки), малювання (3 роки), стенографія (2 роки), каліграфія (2 роки), французька мова (2 роки) та історія рідного краю (5 років).

Класним керівником у 1–2 класах був отець Йосип Застирець, який викладав релігію та німецьку мову в першому та другому класах. Володимир Андриянович викладав математику в 1–7 класах. Іван Верхрадський, автор вказаних вище підручників та загалом основоположник української наукової термінології з природознавства, викладав природознавство в 1–3 та 5–6 класах. Вчителем латинської в 1-2 класах був Йосиф Роздольський. Осип Целевич викладав українську мову в 1-2 класах. Ціммерман Казимир був вчителем польської мови в 1–8 класах [3, с. 35–37].

У другому класі до переліку предметів, що вивчали у першому, додали історію, яку викладали як один курс з географією (Історія стародавнього світу, а з географії – Азію, Африку та Західну і Південну Європу). Навчали історії в 2–4 класах за підручником польського історика О. Семковича в перекладі українською мовою В. Ільницького та М. Пачовського. Географія в 2–3 класах вивчалась за підручником українського історика та географа, колишнього професора гімназії О. Калитовського “Учебник географії для шкіл середніх”, 4 години [1, с. 30; 5, с. 4–6].

Цікавим є соціальний стан батьків учнів, що навчались в українській академічній гімназії у Львові. Станом на 1903 р. 324 гімназистів походили з сімей селян та “маломіщан”, 165 священиків, 48 народних вчителів, 41 державних урядовців, 32 ремісників та промисловців, 20 державних слуг, 5 приватних офіціалістів, 10 дяків, 6 власників реальності (нерухомості), 9 приватних слуг, 9 заробітчан, 2 автономних урядовців, 3 адвокатів, 3 літераторів, 3 нотаріусів, 3 лікарів, 2 архітекторів [3, с. 70].

У третьому класі класним керівником був Григорій Мартинюк і викладав у них латинську, німецьку та українську мови. З третього і до восьмого класів релігію викладав отець Леонід Лужицький. Історію та географію викладав Осип Чайківський. Вивчали історію середніх віків, а з географії північну, середню та східну Європу, Америку та Австралію.

До восьми навчальних предметів, що вивчали в другому класі, додавався курс з грецької мови як обов’язковий (5 годин у тиждень) та курс “Історія рідного краю” як факультативний (1 година в тиждень). Вивчення грецької мови проходило за підручниками Е. Фідерера “Граматика грецька шкільна” в перекладі на українську Р. Цеглинського, а також О. Вінковського, О. Таборського “Вправи грецькі для III і IV класів” в перекладі Р. Цеглинського. Грецьку мову викладав Степан Федєв.

Історію рідного краю викладав О. Чайківський [11, с. 38–39]. В основі програми було вивчення біографій відомих історичних постатей до 1492 р. [3, с. 39]. Вивчення опиралось на підручник польського історика А. Левицького про історію рідного краю в перекладі І. Матієва. Цей підручник став предметом критики серед українських істориків науковців та педагогів.

Сучасний історик І. Чорновол пише, що “А. Левицький розглядав історію Польщі й Руси паралельно, спочатку – як історію династичну (за Рюриковичів і Пястів), потім – як історію багатоетнічної Речі Посполитої з доволі нейтральним викладом козацьких воєн та демонстрацією лояльности як супроти минулого Польщі, так України (щоправда, це не стосується православної церкви). Закінчив австрійськими цісарями, враховуючи Франца Йосифа I, їхніми іменами

[*****]Професор гімназії, завідувач кабінету природознавства.

названо відповідні параграфи. Тож польським діячам видавалося, що книга ідеально погоджує потребу виховання молоді водночас у дусі і польського і українського патріотизму. Проте оскільки українські історики змагали до повного відмежування історії Польщі від історії України, то в них книга викликала невдоволення" [12].

У 1902 р. навчання в гімназії розпочав Петро Франко, в 1903 р. майбутній активний громадсько-політичний діяч Юліан Охримович та автор спогадів про гімназійні і студентські роки Степан Шах.

У 1904 році на перший курс гімназії вступив Ярослав Чиж, який в майбутньому буде один з активних представників військового формування Січових стрільців армії УНР та засновників УВО. У першому класі Я. Чиж був відмінником [13, с. 70].

У четвертому класі класним керівником був Ярослав Гординський, який в гімназії викладав українську, німецьку та латинську. У класі Євгена Коновальця викладав латинську та українську мови [13, с. 31].

Серед нових предметів, то замість природознавства учні почали вивчати фізику за навчальним підручником професора гімназії П. Огоновського.

З "Історії та географії" вивчали нову та новітню історію, географію та статистику Австро-Угорської імперії, картографію, а з "Історії рідного краю" вивчали період від 1492 р. і до новітніх часів [13, с. 32, 36].

У 1905 р. у перший "Б" клас гімназії вступив рідний брат Євгена Мирон, однокласником якого був Василь Кучабський. У першому "В" класі навчання розпочав Роман Сушко, який рік завершив відмінником. Двоюрідний брат Володимир Коновалець в осінньому семестрі, склавши випускний іспит, одержав "свідоцтво зрілости" [14, с. 79, 86].

У п'ятому класі класним керівником став професор, лектор української мови в львівському університеті, дійсний член НТШ Ілля Кокорудз, який викладав у них латину. І. Кококурдз буде класним керівником у класі Коновальця до завершення навчання в 1909 р. Німецьку мову почав вчити професор Іван Боберський, який також викладав гімнастику та завідував німецькою бібліотекою. Професор Євстахій Макарушка навчав грецької мови. Доктор філософії Іван Брик вчив української мови. Отець Іван Рудович викладав релігію.

Історію рідного краю не викладали, а замість фізики було природознавство. Цікаво, що в курсі історії та географії знову почали вивчати історію стародавнього світу, але вже більш детально (у 5–6 класі за підручником польського історика С. Закшевського, в перекладі Б. Барвінського).

З п'ятого курсу з української, польської, німецької та латинської мов учням, згідно з програми, задавали для самостійного прочитання з подальшим обговоренням на уроках різні літературні твори.

З української мови, крім вивчення граматики, написання диктантів тощо, програма п'ятого класу передбачала прочитання творів Г. Квітки-Основ'яненка, Марка Вовчка, І. Франка та ін. [14, с. 39–43].

З польської мови з п'ятого до восьмого класу читали твори А. Міцкевича, Ю. Словацького, З. Красінського, О. Фредра та інших.

У майбутньому Коновалець з поміж вчителів виокремлюватиме свого класного керівника І. Кокорудза за "справедливість та серйозність".

С. Шах відзначає, що Коновалець захоплювався творчістю І. Франка, а свої виступи час від часу завершував словами з Каменяра:

"Отак ми всі йдемо, в одну громаду скуті
Святою думкою, а молоти в руках.
Нехай прокляті ми і світом позабуті!
Ми ломимо скалу, рівняєм правді путі,
І щастя всіх прийде по наших аж кістках" [1, с. 59].

Дуже помітне місце у формуванні світогляду відіграє І. Боберський. Особливо імпонувала організована в межах вивчення німецької мови домашня робота з прочитання класиків німецької літератури та перекладів на німецьку відомих європейських письменників і поетів. Зокрема, в 5–6 читали твори Й. Гете, серед них "Фауст", "Герман і Доротея" та інші. До 8 класу програма передбачала прочитання Й.-Ф. Шиллера, Дж. Барона, В. Шекспіра, Г. Ібсена, А. Стріндберга та інших.

Імпонувало й пропагування І. Боберським серед української молоді здорового способу життя – спорту. Коновалець, окрім відвідування уроків із руханки в гімназії, любив увечері ходити в гімнастичний зал у будинку страхового товариства "Дністер" на вулиці Руській або в спортивний зал "Сокола-Батька" (на сучасній вулиці Дж. Дудаєва, 8).

Однокласник С. Чучман у спогадах так описує гімназиста Коновальця: "Струнка постать, продовгасте обличчя, правильні риси обличчя й задумливі очі, що завжди дивились у далеч, і незначна усмішка в кутку губів, що дуже часто скидалася на іронічну.

Все ходив гарно вдягнений, але його елеґантність не мала в собі нічого силуваного та крикливого. Загалом він був маломовний, не забирав надто часто голосу ані в наших дебатах, ані в дискусіях з нашим професором філософії. Не шукав симпатій у товаришів підхліблюванням чи демагогічними промовами. Не носили ми його на руках як свого трибуна. Однак ми завжди вибирали його в склад репрезентації, що мала нас заступити чи то перед директором, чи господарем кляси, чи, врешті, на прилюдних виступах. Бо протягом довголітнього перебування з ним у кожного з нас виробився вже ясний погляд на його особу з тим, що він не надуживе нашого довір'я і що зможе достойно й успішно нас заступити" [15, с. 23]. Степан Шах, який познайомився з Коновальцем ще будучи в першому класі, пише, що в гімназії Євген "був енерґійної вдачі, але опанований, добре товарисько наставлений, ввічливо усміхався в часі розмов, тому умів здобувати в ровесників повагу, а у старших признання. Клясові колеґи любили його".

Інших думок від однокласників чи колег по гімназії знайти не вдалось. Проаналізувавши всі 8 років навчання в гімназії, Коновалець жодного року не був відмінником.

У 1906/1907 н. р. гімназія переїхала в нове приміщення на вул. Леона Сапеґи (сучасна С. Бандери, 14). Попередні приміщення Народного дому залишились за гімназією, де почала працювати філія гімназії. На той час у філії залишались класи 1–4 років, а в головному закладі гімназії з 1 по 8 рік проходило навчання. Зокрема, М. Коновалець та Р Сушко продовжили навчання у філії, а В. Кучабський у головному закладі [13, с. 53, 71, 76].

У шостому класі І. Кокорудз, крім латини почав викладати в них українську мову. Грецьку мову почав вчити професор Спиридон Кархут.

Навчальні курси "Історія та географія" та "Історія рідного краю" почав викладати професор Василь Білецький. Він суттєво вплинув на формування історичного світогляду Коновальця та інших учнів гімназії. С. Шах характеризує В. Білецького такими словами: "Ідеаліст, націоналіст і республіканець (за тодішніх цісарсько-королівських часів!). Його виклади чи то про атенського демократичного державного діяча й полководця Перікла, чи про вибух великої французької революції кінця XVIII ст., чи про революційні течії "весни народів" в Австро-Угорщині 1848 р. – розвогнювали в молоді прагнення до свободи, до створення власної української демократичної республіки" [1, с. 58–60].

Програмою з курсу "Історія рідного краю", передбачалось вивчення рідного краю від найдавніших часів і до 1300 р. З предмета "Історія та географія" завершено історію Римської імперії та почали вивчати історію середніх віків. З української мови читали А. Могильницького "Скит Манявський", історичні життєписи М. Костомарова, драму І. Карпенка-Карого "Чумаки" та інше [16, с. 35].

1907/1908 н. р. в перший клас у філію української академічної гімназії у Львові вступив третій брат Євгена Степан Коновалець.

Згідно з навчальною програмою в сьомому класі замість природознавства повернулись до вивчення фізики, а також з'явився новий предмет – логіка. Фізику та математику викладав професор Кароль Чайковський. Логіку викладав доктор філософії Іван Копач [17, с. 4–5, 10, 63].

З історії та географії за підручником чеського історика Антоні Гінделі в перекладі В. Ільницького вивчали нову та новітню історію до 1878 р. З історії рідного краю вивчали історію Русі від 1300 р. до 1648 р.

У межах української мови на самостійне прочитання відводилось прочитання: О. Барвінський "Павло Полуботок, наказний гетьман України", Т. Шевченко "Назар Стодоля", О. Кониський біографія Т. Шевченка, Шекспір "Гамлет" у перекладі П. Куліша та ін. [17, с. 9].

12 квітня 1908 р. український студент філософського факультету Мирослав Січинський застрілив у Львові намісника "Королівства Галичини та Лодомерії з Великим князівством Краківським" Австро-Угорської імперії Анджея Потоцького. О. Грицай та С. Шах, посилаючись на усні спогади Коновальця, пишуть, що ця подія вразила його, закарбувалась у пам'яті [1, с. 70; 15, с. 21, 31]. У студентські роки пам'ять про цю подію вплине на розуміння змісту українсько-польського конфлікту, способів системного посилення українського національного руху, розуміння різних форм політичної боротьби тощо.

У 1908/1909 рр., коли Коновалець пішов у восьмий випускний клас, у гімназії вже навчалось 1288 учнів. Усі учні були українцями.

У навчальному процесі з'явився предмет "Історія та статистика", де в змісті програми була історія Австро-Угорської імперії в першому семестрі, в другому повторення історії Греції та Риму, а також

статистика Австро-угорської імперії. Навчання проходило за підручником польського історика Людвіка Фінкеля “Історія і статистика Австро-угорскої монархії”, в перекладі професора В. Білецького.

Знову почали вивчати фізику, а замість філософії психологію. Програмою з української мови було передбачено самостійне освоєння філософії мистецтва, прочитання драм К. Устияновича “Ярополк” та О. Огоновського “Гальшка Острозька” та інше. З курсу “Історія рідного краю” вивчали історію Речі Посполитої до занепаду та історію Галичини під австрійським пануванням [18, с. 8–10, 37, 58].

У кінці вересня 1908 р. випускники здавали перший іспит зрілості письмово та усно, а в середині травня 1909 р. другий іспит письмово, а в останній декаді червня усно. Тим, хто успішно склав іспити, було видано свідоцтва про завершення гімназії.

Після завершення гімназії випускники мали можливість вступати у вищі навчальні заклади Австро-Угорської імперії.

Висновки. Отже, ми отримали освітній портрет Є. Коновальця, який є типовим майже для всіх, хто разом з ним впливав та визначав історичні процеси на українських землях у 1910–1930-х роках, особливо коли йдеться про ланку середньої освіти – гімназію, а ще й з українською мовою викладання. Адже можливість здобувати якісну середню освіту рідною мовою в Галичині молодь отримала завдяки важкій роботі української громадсько-політичної еліти в умовах домінування на всіх рівнях польського політичного чинника в Королівстві Галичини та Лодомерії з Великим князівством Краківським Австро-Угорської імперії. Це добре усвідомлювала значна частина українського суспільства, а відповідно: по-перше, це впливало на збільшення кількості учнів у діючих українських гімназіях, а також відкриття нових, переважно приватних; по-друге, політична площина, в якій перебувала українська школа, змушувала забезпечувати високу якість освіти; по-третє, українська школа забезпечувала не тільки освітою, зміст якої був таким самим, як і в польських, німецьких та єврейських школах Галичини, але завдяки професійному та національно-свідомому педагогічному колективу й національним вихованням.

В основі національного виховання було те, що українською мовою вивчали рідну мову та культуру, предмети математично-природничого циклу, а також польську та німецьку мову, історію та культуру, європейську і світову загалом. Українська мова забезпечувала освоєння загальнолюдських цінностей, особливостей та закономірностей культурно-історичних процесів, точно так само як це реалізовувалось польською, німецькою чи якоюсь іншою мовою. Тому, багато в кого в подальшому формуватиметься спротив, бажання захищати та боротись проти всіх тих, хто буде принижувати, обмежувати, забороняти прояви національного життя, розвитку та самоствердження аж до автономії чи незалежності.

1. *Шах С. Молодість Євгена Коновальця / Степан Шах // Євген Коновалець та його доба. – Мюнхен, 1974. – С. 49, 55. 2. Руска гімназія у Львові в р. 1902 // Діло. – 8(21) липня 1902 – С. 3. 3. Звіт дирекції ц.к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1902/1903. – Львів, 1903. – Ч. 2. – С. 66, 70. 4. Новинки // Діло. – 5(18) червня 1906. – С. 3. 5. Звіт дирекції ц.к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1900/1901. – Львів, 1901. – Ч. 2. – С. 35–37, 48–50. 6. Звіт дирекції ц.к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1908/1909. – Львів, 1909. – Ч. 2. – С. 8. 7. Sprawozdanie Dyrekcyi C. K. V Gimnazyum we Lwowie za rok szkolny 1902. – Lwow, 1902. – st. 44; 8. Sprawozdanie Dyrekcyi C. K. Gimnazyum Lwowskiego im. Franciszka Józefa za rok szkolny 1901. – Lwow, 1901. – st. 51. 9. Sprawozdanie Dyrekcyi C. K. Gimnazyum Lwowskiego im. Franciszka Józefa za rok szkolny 1908. – Lwow, 1908. – st. 25. 10. Sprawozdanie Dyrekcyi C. K. V Gimnazyum we Lwowie za rok szkolny 1909. – Lwow, 1909. – st. 134. 11. Звіт дирекції ц.к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1903/1904. – Львів, 1904. – С. 38–39. 12. Чорновол І. Галицькі війни за історію / І. Чорновол [Електоронний ресурс]. – Режим доступу: https://zbruc.eu/node/5444. 13. Звіт дирекції ц.к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1904/1905. – Львів, 1905. – С. 70. 14. Звіт дирекції ц.к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1905/1906. – Львів, 1906. – С. 79, 86. 15. Грицай О. Життя і діяльність Є. Коновальця до 1917 р. / Остап Грицай // Євген Коновалець та його доба. – Мюнхен, 1974. – С. 23. 16. Звіт дирекції ц.к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1906/1907. – Львів, 1907. – С. 35. 17. Звіт дирекції ц.к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1907/1908. – Львів, 1908. – Ч. 2. – С. 4–5, 10, 63. 18. Звіт дирекції ц.к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1908/1909. – Львів, 1909. – Ч. 2. – С. 8–10, 37, 58.*

References

1. Shakh S. (1974), Molodist Yevhena Konovaltsia, (1974), Yevhen Konovalets ta yoho doba, Miunkhen, 49, 55 pp. 2. Ruska himnaziia u Lvovi v r. 1902 (1902), Dilo. 8(21) lypnia, 3 p. 3. Zvit dyrektsii ts.k. akademichnoi himnazii u Lvovi za

shkilnyi rik 1902/1903 (1903), Lviv, Ch. 2, 66, 70 pp. 4. Novynky (1906), Dilo, 5(18) chervnia, 3 p. 5. Zvit dyrektsii ts.k. akademichnoi himnazii u Lvovi za shkilnyi rik 1900/1901 (1901), Lviv, Ch.2, 35–37 pp., 48–50 pp. 6. Zvit dyrektsii ts.k. akademichnoi himnazii u Lvovi za shkilnyi rik 1908/1909 (1909), Lviv, Ch.2, 8 p. 7. Sprawozdanie Dyrekcyi C. K. V Gimnazyum we Lwowie za rok szkolny 1902 (1902), Lwow, 44 p. 8. Sprawozdanie Dyrekcyi C. K. Gimnazyum Lwowskiego im. Franciszka Józefa za rok szkolny 1901 (1901), Lwow, 51 p. 9. Sprawozdanie Dyrekcyi C. K. Gimnazyum Lwowskiego im. Franciszka Józefa za rok szkolny 1908 (1908), Lwow, 25 p. 10. Sprawozdanie Dyrekcyi C. K. V Gimnazyum we Lwowie za rok szkolny 1909 (1909), Lwow, 134 p. 11. Zvit dyrektsii ts.k. akademichnoi himnazii u Lvovi za shkilnyi rik 1903/1904 (1904), Lviv, 38–39 pp. 12. Chornovol I. Halytski viiny za istoriiu. [Electronnyy resurs] – Rezhym dostupu: https://zbruc.eu/node/5444 13. Zvit dyrektsii ts.k. akademichnoi himnazii u Lvovi za shkilnyi rik 1904/1905 (1905), Lviv, 70 p. 14. Zvit dyrektsii ts.k. akademichnoi himnazii u Lvovi za shkilnyi rik 1905/1906. – Lviv, 1906. – S. 79, 86. 15. Hrytsai O. (1974), Zhyttia i diialnist Ye. Konovaltsia do 1917 r., Yevhen Konovalets ta yoho doba, Miunkhen, 23 p. 16. Zvit dyrektsii ts.k. akademichnoi himnazii u Lvovi za shkilnyi rik 1906/1907 (1907), Lviv, 35 p. Zvit dyrektsii ts.k. akademichnoi himnazii u Lvovi za shkilnyi rik 1907/1908 (1908), Lviv, Ch. 2, 4–5 pp., 10, 63 pp.; 18. Zvit dyrektsii ts.k. akademichnoi himnazii u Lvovi za shkilnyi rik 1908/1909 (1909), Lviv, Ch. 2, 8–10 pp., 37, 58 pp.